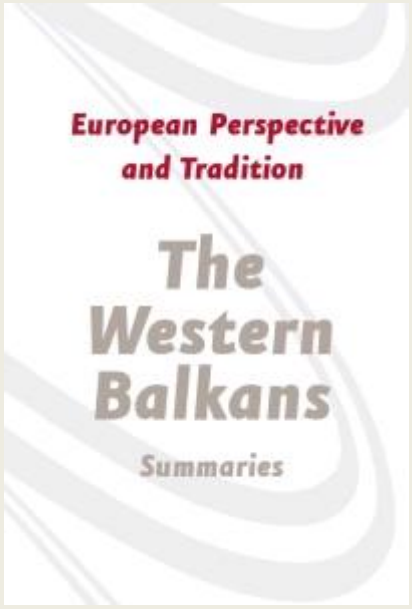
Léphaft Áron
Egy pécsi tudományos műhely a Nyugat-Balkánról angolul

István Kobolka, Norbert Pap (ed.)
The Western Balkans – European Perspective and Tradition

A Balkán-kutatás, más-más súlypontokkal, már kétszáz éve jelen van a magyar tudományban. Az első időszakot a természettudományos érdeklődés hajtotta, mára azonban a nemzetközi trendeknek megfelelően a társadalomkutatásé a főszerep. Az utóbbinak fő mozgatórúgójaként szolgáltak az elmúlt két évtizedben a térséget átformáló folyamatok: a titói Jugoszlávia felbomlása, az azt követő véres történések, az ezekkel járó társadalmi, állam- és nemzetépítési törekvések, valamint kisebb részt a gazdasági folyamatok is. A terület iránti szakmai érdeklődés nemcsak a közvetlen környezetben – így Magyarországon – élte és éli reneszánszát, hanem elmondható ez a nyugat-európai és az észak-amerikai tudományos, politikai és publicisztikai mezőnyben is. A Nyugat-Balkán mint új térfogalom maga is a politikai szféra terméke, gyakorlatilag a félsziget azon államainak halmaza, amelyek külön biztonságpolitikai kategóriát képviselnek, várva az uniós csatlakozást.

A szóban forgó kötet a pécsi székhelyű Kelet-Mediterrán és Balkán Tudományok Intézete munkatársainak munkája, amely magyar nyelven először *A Nyugat-Balkán* címmel jelent meg, 2008-ban. A mostani, *The Western Balkans – European Perspective and Tradition* címmel a második javított kiadás, immár angolul, a korábbiakhoz képest számos új, aktualizált és továbbgondolt elemet tartalmaz. A kötet különböző fejezetei besorolnak azon földrajzi, politikai, gazdasági és katonai kérdésekkel foglalkozó tanulmányok sorába, amelyek a térséggel foglalkoznak, ugyanakkor összességükben olyan összefoglaló munkát képeznek, amelyhez hasonló kevés született, amely ilyen komplex módon foglalkozna a térségre jellemző problémákkal.

Az első fejezet, amelyet Varga Gábor jegyez, a Nyugat-Balkán természeti viszonyait írja le. A rövid, de tömör természetföldrajzi összefoglaló olyan pontokra koncentrál, mint a térség földtana és tektonikája, geomorfológiája, klimatikus viszonyai, vízrajza és a földrengés kérdésköre. A földrengések mellett más természeti veszélyforrások kevésbé részletezettek, amelyek kidolgozásával reméljük, hogy a szerző majd bővíti az itt megjelent munkáját.

A második fejezet (*The Geographical Organization of the States of the Western Balkans and their Relationships with Hungary*) Pap Norbert munkája. A fejezet fókuszában az egyes államok politikai-földrajzi evolúciója, geopolitikai háttere és a Magyarországgal folytatott történeti, politikai és gazdasági kapcsolatai állnak. Újdonság, hogy a politikai-történeti háttér

megírásánál külön hangsúlyt kapott az etnikai háttér kérdése. Bár felvetődik az olvasóban, miért is van erre szükség az etnikai-vallási fejezet mellett, de végigolvasva a kötetet érthető, hogy a szerzők egy nem „ad hoc" munkacsoport, hanem összeforrott kutatói műhely tagjai, akik a témájukat egyeztetve végső soron jól elkerülték a párhuzamosságokat.

A nemzetközi kapcsolatok, diplomáciatörténet és az integráció perspektívái a következő fejezetben (*Under the Influence of European Perspectives and in the Grip of Tradition*) kerülnek tárgyalásra, Hóvári János munkájában. Ennek az írásnak a vonalvezetése a szerző történeti ismereteiből és gyakorlati külpolitikai tapasztalataiból állt össze egy egységes fejezetté. Jelentős háttértudás és aktuálpolitikai tájékozottság szükséges a fentiek megértéséhez, még inkább a leírt összefüggésrendszerrel való vitázásához. E fejezet nézőpontját tekintve magyar és európai (ebben a sorrendben), s ezzel lehet ugyan vitatkozni, mindenképpen a reális politikai erővonalak mentén alátámasztott. Sajnálatos, hogy a történeti és más tematikus térképi ábrákhoz való visszautalást a fejezet szerzője nem használta ki, így az olvasóban az itt leírtak megértéséhez szükséges komplex látásmód esetleg csak a teljes kötet végigolvasása után alakul(hat) ki.

A térség etnikai-földrajzi viszonyaival foglalkozó negyedik fejezetet (*The Ethnic Landscape of the Western Balkans*) Végh Andor írta. Először nagy vonalakban tisztázza azokat a folyamatokat, amelyek azt kialakították, majd külön-külön részletezi az államok etnikai összetételét, és kitér néhány recens konfliktusra is. A romakérdést külön alfejezet keretében tárgyalja, amelynek külön aktualitást ad, hogy a vizsgált időszakban fogadta el az EU a közös romastratégiát. Ebben a részben találhatunk utalásokat a nyugvópontra jutni látszó, de be nem fejezett területi/kisebbségi konfliktusokra, amelyek (bár) aktualizálják a fejezetet, és a szerző tájékozottságát is igazolják, azonban ezeket talán szerencsésebb lett volna külön alfejezetben tárgyalni. A fejezet illusztráltsága kiemelkedő, a szerző jól kihasználja a szöveg és térkép kölcsönös, kiegészítő jelentéstartalmát. A magyar kisebbség témája csak érintőlegesen jelenik meg a munkában, pedig előnyös lehetett volna az exponálása, hiszen a kötet EU-s kiadvány lévén jó fórum lett volna, egy ilyen állásfoglalás megírásához.

Az ötödik fejezet Reményi Péter munkája (*Borders, Settlement Structure, and Regional Issues in the Western Balkans*), amely az első részében határkérdésekkel foglalkozik – külön hangsúlyt helyezve az új határok problematikájára. A fejezet második részében az új határvonalak hatását vizsgálja az átalakuló település-rendszerre az újonnan megalakuló államokban. Felmerülhet az olvasóban, hogy valójában nem két külön tanulmányt talál-e egy fejezet címe alatt. A tárgyalt fejezet tartalmazza a legtöbb összesítő táblázatot, az ábrák részben saját készítésűek, részben átvételek – az utóbbiak minősége elmarad a könyv színvonalától.

Az oktatásföldrajzi kérdésekkel foglalkozó fejezet (*The Western Balkans – Education Systems, with Special Respect to Minority Education*) M. Császár Zsuzsa munkája. A sorrendben ez a hatodik fejezet, amely az oktatási rendszer minden szintjét áttekinti a tárgyalt államokban, emellett kitér a kisebbségi oktatás helyzetére és néhány ezzel kapcsolatos problémára is. A kisebbségi oktatás helyzetét a szerző elsősorban a kisebbségi tanfelügyelők perspektívájából ismerteti. A kisebbségi diákok kérdőíves felmérése jó folytatása lehet ennek a kutatásnak. A szerző rávilágít az oktatási rendszer és szegregáció kapcsolatára, így annak súlya a térségben kiemelt fontosságú.

A zárófejezet szerzője Háry Szabolcs (*Military Capabilities in the Western Balkans*), aki a tagállamok katonai képességeit tekinti át. Az egyes államok haderejének leírása mellett vizsgálja azok integrációs törekvéseit, és kitér néhányuk hadi gazdaságának helyzetére is. A szerző gyakorló katonai szakértő, aki a terepi tapasztalataiból adódóan speciális rálátással is bír az adott területre.

A kötet 2011-ben jelent meg, Magyarország EU-elnökségének évében, a Magyar Köztársaság Külügyminisztériumának támogatásával. Előszavát a külügyminiszter, Martonyi János írta. Így, a kötet, tudományos jelentősége mellett, értelmezhető az EU félhivatalos véleményeként is és Külügyminisztérium hivatalos álláspontjaként is a balkáni kérdésben. Természetesen ezek nem esnek teljesen egybe, különösen az egyes nemzeteket illetően, magyar részről bizonyára a térségre való figyelemfelhívás szándéka dominált a kötet megjelentetésének támogatásával. Itt megjegyzendő, hogy a geopolitikával és nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó fejezetek mindenekelőtt szakmai álláspontot képviselnek, politikailag nem motiváltak, és a kötet egészében is sokkal inkább tudományos értékeket képvisel, mintsem valamiféle politikai megrendelésre készült kvázitudományos eredményeket.

A könyv koncepciója átgondolt, a szerkesztése átlátható és a fejezetek ésszerű sorrendben követik egymást. Nyelvezete tudományos, szakszerű, a nem-szakmabeliek számára is jól érhető. Külalakra jelentősen különbözik a kötet a megszokott, szegényes küllemű tudományos publikációktól, mindenekelőtt azáltal, hogy és minden fejezetet képek vagy ábrák illusztrálnak. Az ábraanyag (ábrák és tematikus térképek) egységes képet ad, nagy adatbázisok eredményei. Az így feldolgozott anyag kivételes tudományos jelentőséggel bír.

A kötet hiányossága, hogy nincs átfogó történeti-, valamint közigazgatás-földrajzi fejezete, amelyek mind a magyar, mind a nemzetközi szakirodalomban hiánypótló szerepet tölthetnének be.

Minden műhely a kutatói érdeklődésének megfelelően képes koncentrálni egy-egy térségre, vagy a tudomány bizonyos területére. A könyv egyik nagy előnye, hogy a szóban forgó műhely tagjainak munkái kiegészítik egymást, munkáik több ponton kapcsolódnak, ugyanakkor elkerülik a párhuzamosságokat, emellett a kutatók széleskörű terepi tapasztalattal bírnak. A téma folyamatos aktualitásának köszönhetően valószínűsíti, hogy a jövőben, kibővült tartalommal egy újabb kiadást tarthatunk majd a kezünkben.

European perspective and tradition: The Western Balkans (ed. István Kobolka, Norbert Pap). Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Hungary, Budapest, 2011. 318 p. ISBN: 978 963 7038 37 2